

Delavska enotnost in Osvobodilna fronta

Čeprav je bila Delavska enotnost ena najpomembnejših množičnih organizacij Osvobodilne fronte, je o njej napisano relativno najmanj, ker je malo arhivskega in spominskega gradiva. Največ je pisal o njej njen predvojni in medvojni funkcionar Tone Fajfar, ki je leta 1954 izdal tudi ponatis njenega medvojnega glasila Delavska enotnost. Zato naj bo moj prispevek, ki je zaradi omejitve časa razumljivo zelo fragmentaren, začetek sistematične raziskave organizacije, ki je dala podlago za današnje sindikate.

Intenzivno delo komunistične partije za dosego enotnosti delavskega razreda sega v oktober 1933, ko so njeni člani skladno s sklepi razširjene seje CK KPJ začeli vstopati v reformistične in druge sindikate, si tam dobivali pozicije in te sindikate sčasoma oblikovali v razredno borbene organizacije.¹ Komunisti so si predvsem prizadevali doseči enotnost akcije delavskega razreda med vodstvi raznih strokovnih in političnih organizacij, v katerih je bilo vključeno slovensko delavstvo, in z ustvarjanjem akcijske enotnosti delavcev v mezdnih in strokovnih bojih, kar je bilo končno sprejeto na III. kongresu Strokovne komisije 19. aprila 1936. Aprila 1939 so se tri najmočnejše strokovne organizacije — socialistična Strokovna komisija, krščanskosocialistična Jugoslovanska strokovna zveza in liberalna Narodna strokovna zveza — združile v Osrednji strokovni odbor za Slovenijo, s čimer je bila dosežena formalna enotnost slovenskega proletariata.² Osrednji strokovni odbor je pod neposrednim vodstvom partije poživil delo dotedanjih akcijskih odborov in ustanavljal nove. Posebno pomembno delo so opravili komunisti v okviru Strokovne zveze, ki je bila politično in ideološko zelo raznolična, in Jugoslovanska strokovna zveza, ki je tedaj že povsem bojkotirala klerikalno strankino vodstvo in sklenila na sestanku pripadnikov JSZ iz vse Slovenije spomladi 1940 v Laškem, da bo nastopala skupno s komunisti.

Tretja konferenca KP Slovenije, ki je bila v noči od 29. na 30. junij 1940 na Vinjem nad Dolskim pri Ljubljani, je med drugimi pomembnimi sklepi sprejela tudi sklep o preraščanju socialnega boja delavstva v protifašistični boj. Po tovarnah in podjetjih so bili izvoljeni protidraginjski odbori, ki so v nekaterih krajih (Ljubljana, Maribor, Tržič, Borovnica, Šmartno pri Ljubljani, Kamnik, Trbovlje, Zagorje, Ježica pri Ljubljani) organizirali množične protidra-

¹ Ivka Križnar, Pregled sindikalnega gibanja na Slovenskem med obema vojnama (rokopis v arhivu CK ZKS v Ljubljani).

² Alenka Nedog, Kratek pregled delavskega gibanja in delovanja komunistične partije na Slovenskem (od decembra 1934 do aprila 1941). Fotografski dokumenti o boju Komunistične partije Slovenije I/2. Inštitut za zgodovino delavskega gibanja in Muzej ljudske revolucije, Ljubljana 1965, str. 8.

ginske akcije in demonstracije, ki so se jih poleg delavstva udeležili tudi napredni nameščenci in študentska mladina.³ S temi akcijami se je partija v okviru Ljudske fronte legalizirala, protidruginjski odbori pa so se pridružili tudi akciji zbiranja podpisov za ustanovitev Društva prijateljev Sovjetske zveze in sredstev za Ljudsko pomoč, ki je skrbelo za zaprte in brezposelne delavce ter njihove družine, za španske borce v francoskih taboriščih in za druge žrtve »belega terorja«.⁴

Tudi V. državna konferenca KPJ (19. do 23. oktobra 1940 v Dubravi pri Zagrebu) je obširno obravnavala sindikalno vprašanje in ugotovila, da se je treba boriti »za enotnost delavskega razreda, za krepitev njegovih sindikalnih organizacij, za ustanovitev odborov enotnosti delavskega razreda v vseh podjetjih, v katerih naj se komunisti borijo za vsakodnevne zahteve in druge pravice delavcev«.⁵

Konec maja 1940 se je začela velika stavbinska stavka v Ljubljani in Mariboru. Stavka je imela ekonomski značaj in je uspela. Od 21. do 23. septembra pa je bila splošna stavbinska stavka po vsej Sloveniji, ki je bila po besedah takratnega podpredsednika Podzveze gradbenih delavcev za Slovenijo Rudija Ganzitija »povsem politična stavka narodnoobrambnega značaja«. Za politično jo je ocenila tudi tedanja oblast in 25. septembra podzvezo razpustila. Namesto razpuščenih sindikatov so na posameznih stavbiščih začeli ustanavljati akcijske odbore delavske enotnosti, ki so namesto članarine za sindikat pobirali po stavbiščih prispevke za Rdečo pomoč, za partijo in za tiskovni sklad.⁶

Dne 28. decembra 1940 je vlada prepovedala delovanje sindikatov URSSJ. S to odredbo je bila razpuščena tudi slovenska Strokovna komisija, njeno premoženje pa izročeno Zvezi združenih delavcev, slovenskemu klerikalnemu delu režimskega sindikata Jugoras.⁷

Takoj po razpustu socialističnih sindikatov je CK KPJ izdal razglas, v katerem poziva na enotnost vsega delavskega razreda, v okrožnici št. 2, ki govori o organizaciji strokovnega dela, pa pravi, da je treba v vsakem podjetju takoj ustanoviti široke odbore delavske enotnosti. Delo odborov delavske enotnosti morajo voditi komunisti po navodilih strankine organizacije. V podjetja in stroke, kjer ni organiziranih komunistov, mora strankina organizacija poslati posamezne strankine člane, da takšne odbore formirajo in vodijo njihovo delo.⁸

Skladno z navodili je CK KPS ustanovil Komisijo delavske enotnosti, katere člani so bili znani sindikalni delavci Tomo Brejc, Tone Šušteršič in Ignac Tratar. Enake komisije so ustanovili tudi pri okrožnih komitejih KPS, kot pomožne organe partijskih komitejev. Njihova naloga je bila vključiti nad

³ Prav tam, str. 17.

⁴ Lojze Ocepek, Iz zapiskov predvojnega partijskega delavca. Ljubljana v ilegali I, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1959, str. 99–100.

⁵ Pregled zgodovine Zveze komunistov Jugoslavije. Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana 1963, str. 224 (dalje navajam: Pregled zgodovine Zveze komunistov).

⁶ Rudi Ganziti, Revolucionarni sindikati stavbincev. Ljubljana v ilegali I, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1959, str. 142.

⁷ Pregled zgodovine Zveze komunistov, str. 229.

⁸ Okrožnica CK KPJ št. 2. leta 1941, Organizacija strokovnega dela. Arhiv CK ZKS v Ljubljani.

10 000 delavcev, organiziranih v razpuščeni Strokovni komisiji, v odbore delavske enotnosti in nadaljevati delo sindikatov, protidraginjske akcije ter akcije proti vojni in protifašističnemu režimu.⁹ V teh akcijah so sodelovali tudi aktivisti Jugoslovanske strokovne zveze, katerih vodstvo je jeseni leta 1940 sklenilo s partijo akcijski sporazum.¹⁰

Boris Kidrič je v kratkem obrisu razvoja Osvobodilne fronte leta 1944 napisal, da je pravilno delo v amsterdamskih strokovnih organizacijah ter pravilen odnos do krščanskosocialistične delavske skupine omogočil, da je KP že za časa predaprilske Jugoslavije dejansko vzpostavila enotnost delavskega razreda Slovenije.¹¹

Okupacijo Slovenije je strnjen dočakal edino delavski razred, in lahko rečemo, da je bil na okupacijo tudi pripravljen. Prve naloge partije takoj po okupaciji je začel uresničevati ravno delavski razred, ki je imel že svoje organizacijske oblike iz stare Jugoslavije — odbore delavske enotnosti. Čeprav so bili osnovani prvi odbori šele jeseni 1940, množično pa šele tik pred aprilskim zlomom, so imeli za seboj že izkušnje, pridobljene iz akcijskih in protidraginjskih odborov. Ob okupaciji odbori delavske enotnosti niso zamrli, temveč je partija stare odbore utrjevala in ustanavljala nove. Posebno vlogo so odigrali na Gorenjskem, Štajerskem in v rudarskih revirjih. Tu je okupator poskušal nepoškodovan industrijski potencial razširiti in proizvodnjo preusmeriti za vojaške potrebe. Odborom delavske enotnosti je bila zato sabotaža ena prvih in glavnih nalog. V odbore so vključevali nove člane, narodno zavedne delavce, ki so bili proti okupatorju sovražno razpoloženi. V revirjih je bila ravno s pomočjo odborov delavske enotnosti »prvič ustvarjena taka enotnost, da ni nihče spraševal, kakšnega prepričanja si, temveč le, ali si za okupatorja ali proti njemu«. ¹² Odbori delavske enotnosti so postali po ustanovitvi Osvobodilne fronte prvi njeni odbori in imeli dvojni značaj — ostali so še odbori delavske enotnosti in hkrati odbori OF. Poleg tega pa so prenesli delavci idejo Osvobodilne fronte na teren in vasi, kjer so stanovali, in so postali tam jedro prvih odborov OF.

Prvi odbori delavske enotnosti so povsem razumljivo nastali med delavstvom, po tovarnah, podjetjih itd. Vendar pa delavski razred kot celota ni imel svojega posebnega predstavnštva v Osvobodilni fronti. V že omenjenem kratkem obrisu Osvobodilne fronte pravi Boris Kidrič: »Že v tej periodi (to je v obdobju med aprilskim zlomom stare Jugoslavije in nemškim napadom na Sovjetsko zvezo — op. M. L.) je dala KPS pobudo za konferenco Delavske enotnosti v Sloveniji. Te konference so se udeležili predstavniki CK KPS, krščanskosocialistične »Jugoslovanske strokovne zveze« in amsterdamskih strokovnih organizacij. Po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo so se Delavski enotnosti priključili tudi predstavniki socialistov kot politične struje. S tem je bila Delavska enotnost Slovenije v vsakem pogledu vzpostavljena. Delavski

⁹ Izjava Toma Brejca o predvojnem delu Delavske enotnosti. V IZDG v Ljubljani.

¹⁰ Tone Fajfar, Delavska enotnost, Ponatis prvih letnikov, ki so izhajali v letih osvobodilne vojne in ljudske revolucije. Republiški svet zveze sindikatov Slovenije, Ljubljana 1954 (dalje navajam Fajfar, Delavska enotnost).

¹¹ Boris Kidrič, Kratak obris razvoja Osvobodilne fronte in sedanja politična situacija v Sloveniji. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1960, št. 1. Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana 1960 (dalje navajam: Kidrič, Kratak obris), str. 12.

¹² Sergej Kraigher, Iz revolucionarnih revirjev je raslo partizanstvo na Štajerskem. Ljubljanski dnevnik, 2. VII. 1951.

razred Slovenije se je udeležil osvobodilnega gibanja kot strnjena celota. Delavska enotnost je vstopila v Osvobodilno fronto tako kot celota kakor tudi prek svojih posameznih sestavnih delov. V Ljubljani je bil ustvarjen glavni odbor Delavske enotnosti Slovenije. Od socialističnih predstavnikov amsterdamskih strokovnih organizacij je vstopil kmalu po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo v Glavni odbor Delavske enotnosti Slovenije France Svetek . . .¹³

O tej konferenci niso ohranjeni zapisi. V Kidričevem poročilu omenjeni France Svetek se spominja sestanka v Študentovski ulici jeseni 1941, na katerem so govorili o delavski enotnosti, da je po tem sestanku predlagal svojim somišljenikom, da se vključijo v Osvobodilno fronto in da je bil že pred tem sestankom na seji vrhovnega plenuma OF.¹⁴ Verjetno CK KPS ni sklical širše konference, temveč je razpravljajl o tem vprašanju samo s posameznimi socialisti. Skupina krščanskih socialistov, ki bi morala na konferenci vsekakor sodelovati, je bila že v Osvobodilni fronti kot ena od štirih ustanovnih skupin, medtem ko »predstavniki vodstva socialistične politične stranke niso hoteli niti v glavni odbor Delavske enotnosti, niti v vodstvo Osvobodilne fronte, češ da celotno njihovo vodstvo ni zbrano, ker so Nemci nekatere njihove člane izgnali v Srbijo«. ¹⁵ Ker CK KPS ni mogel doseči od vodstva socialnih demokratov vstopa tako v Delavsko enotnost kot v Osvobodilno fronto, se je razgovarjal samo s posamezniki. Iz poročila Edvarda Kardelja, ki ga je 2. avgusta 1941 poslal Josipu Brozu-Titu, vidimo, da so se II. plenuma OF dne 28. julija 1941 udeležili tudi socialni demokrati.¹⁶

S tem, da se je Delavska enotnost kot celota vključila v Osvobodilno fronto, so postali odbori Delavske enotnosti v tovarnah in podjetjih, če ni bilo mogoče postaviti odborov OF, obenem terenski odbori OF. Poleg nalog, ki so jih imeli in izvrševali drugi odbori OF, so se odbori OF po tovarnah borili proti nasilnemu vključevanju delavstva v fašistične sindikate in v zvezi s tem vodili neke vrste mezдно gibanje, zakaj fašistične oblasti so obljubljale tistim, ki bi se vključili v njihov sindikat, višje mezde in razne prednosti.¹⁷ Edvard Kardelj piše 29. marca 1942 o pomenu delavskih odborov OF Josipu Brozu-Titu: »Odbori delavske enotnosti (tj. delavski odbori OF) po tovarnah nastopajo prav tako ponekod že kot oblast. V ljubljanskih tovarnah so prisilili tovarnarje, da povišajo mezde, kljub fašistični prepovedi. Tovarnarji se bolj bojijo OF kot italijanske oblasti.«¹⁸

Delavski razred je postal osnovno borbena jedro narodnoosvobodilnega gibanja: izvrševal je največ sabotaž, usmerjal je množične akcije, iz njegovih vrst so se nabirale prve partizanske enote in dajal je največ žrtev.¹⁹

Oktober 1942, malo pred koncem velike italijanske ofenzive, sta prispela v Ljubljano Edvard Kardelj in Boris Kidrič.²⁰ Namen njunega prihoda nam je znan iz Kardeljevega članka Ob desetletnici Delavske enotnosti.

¹³ Kidrič, Kratek obris, str. 15.

¹⁴ Izjava Franceta Svetka. V IZDG v Ljubljani.

¹⁵ Kidrič, Kratek obris, str. 15.

¹⁶ Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 1. Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana 1962 (dalje navajam: Dokumenti ljudske revolucije I), str. 61, dok. št. 17.

¹⁷ Tone Fajfar, ustni vir.

¹⁸ Dokumenti ljudske revolucije I, str. 324, dok. št. 151.

¹⁹ Kidrič, Kratek obris, str. 28.

²⁰ Jesen 1942 v Sloveniji. Korespondenca Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča. Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana 1963 (dalje navajam: Jesen 1942).

Velika poletna sovražna ofenziva leta 1942, s katero je nameraval sovražnik zadušiti osvobodilno gibanje in uničiti slovensko partizanstvo, sicer ni uspela, vendar pa je zaradi začasne izgube osvobojenega ozemlja in terorja okupatorja proti civilnemu prebivalstvu omajala vero dela ljudi v uspešnost in možnost partizanskega boja proti okupatorju. To vzdušje je s pridom izkoristila belogardistična reakcija, ki je ustanovila oborožene skupine in se začela boriti na strani fašističnih okupatorjev. Ti procesi so omajali trdnost nekaterih ljudi tudi znotraj Osvobodilne fronte, zlasti med delom katoliških intelektualcev. Pokazala so se nagnjenja k spreminjanju Osvobodilne fronte v strankarsko koalicijo in celo po razbijanju. Vodstvo KPS je stalo takrat verjetno pred najtežjo preizkušnjo ter se je moralo z vso odločnostjo lotiti reševanja ukrepov vojaškega in politično-taktičnega značaja. V vojaškem oziru je iz tedanjih terenskih odredov ustanovilo štiri brigade, ki so takoj začele uspešno protiofenzivo. Ukrepi politično-taktičnega značaja pa so bili usmerjeni na razširitev množične osnove osvobodilnega gibanja, na osamitev okupatorskih pomagačev in na nevtralizacijo tako imenovane sredine.²¹

Zato je bil 6. novembra 1942 sklican v Ljubljani vrhovni plenum OF, peti po vrsti, ki je v obravnavi in resoluciji udaril po omahovanju in omahljivcih, pozval na še odločnejše nadaljevanje boja in izjavil, da je odločen in brezobziren boj proti domačim pomagačem okupatorja eden bistvenih pogojev za uspešen boj proti okupatorju.²²

Naslednji dan je bil v Ljubljani še drug važen sestanek, sklican z namenom okrepiti enotnost delavskega gibanja in utrditi njegovo vodilno vlogo v Osvobodilni fronti. Misel na ta sestanek, ki naj bi trdneje povezal dotedanje skupine Delavske enotnosti in osnoval tudi posebno vodstvo Delavske enotnosti, je dozorela v krogu CK KPS in IOOF že poleti 1942 med veliko italijansko ofenzivo. Po končani ofenzivi proti vodstvu narodnoosvobodilnega gibanja avgusta 1942, je Tone Fajfar v dogovoru z Borisom Kidričem začel že na Rogu sestavljati teze, ki naj bi postale programska osnova organizacije Delavske enotnosti. Teze je CK KPS z manjšimi bistvenimi spremembami odobril na Podlipoglavu konec septembra 1942.²³

Konferenca Delavske enotnosti je bila 7. novembra 1942 v Ljubljani pri Žnidaršičevih v Ipavčevi ulici 6. Vodil jo je Boris Kidrič, ki je zastopal tudi KPS, svobodne strokovne organizacije je zastopal France Svetek, krščanske socialiste pa Tone Toman in Stane Kovač. Teze, napisane v Kočevskem Rogu, ki jih je konferenca sprejela z malenkostnimi popravki, in resolucija poudarjajo, da je slovensko delavstvo, ki ga predstavlja KPS, skupina krščanskih socialistov in predstavniki strokovnih organizacij, prevzelo vodilno vlogo v narodnoosvobodilnem boju, postalo borbena jedro Osvobodilne fronte slovenske

²¹ Primerjaj članek Edvarda Kardelja Ob desetletnici Delavske enotnosti. Delavska enotnost, 12. XII. 1952.

²² Jesen 1942, dok. št. 81-83.

²³ Tone Fajfar, ustni vir.

Teze, napisane na Kočevskem Rogu, so v arhivu CK ZKS v Ljubljani in se bistveno ne razlikujejo od tistih, ki jih je sprejela konferenca Delavske enotnosti v Ljubljani 7. novembra 1942. Ob koncu tez je pripis, iz katerega se vidi, da sta mislila podpisnika tez (to je KPS in krščanski socialisti — op. L. M.) sklicati sprva konferenco na osvobojenem ozemlju. Pripis se glasi: »Konferenca delavske enotnosti bo sklicana v dveh do treh tednih in bodo na njo pozvani predvsem delavci in delavke, člani obeh podpisanih enot, ki se udeležujejo dela OF, bodisi kot partizani, politični aktivisti ali terenski delavci OF.«

partizanske vojske, ki je združilo okrog sebe najširše narodne plasti in ne bo dopustilo nikomur, da bi spodkopaval enotnost in vodilno vlogo delavskega razreda v Osvobodilni fronti.²⁴ Nekateri aktivisti krščanskosocialistične skupine so namreč hoteli spraviti Osvobodilno fronto v »trikot KP—KS—Sokoli«. Odtod težnja CK KPS postaviti Osvobodilno fronto na osnovo reprezentanta delavskega razreda, Delavske enotnosti.²⁵

Sklepi Delavske enotnosti so bili pomembni za nadaljnjo enotnost Osvobodilne fronte. Krščanskosocialistična delavska skupina, ki se je ravno po Delavski enotnosti tesno povezala s KPS, je sklepe dosledno izpolnjevala in se borila proti temu, da bi se Osvobodilna fronta spremenila v formalno strankarsko koalicijo. Še več, prek njih je po daljših obravnavah sklepe Delavske enotnosti sprejela tudi skupina katoliških intelektualcev. Konec te razvojne stopnje pa pomeni izjava treh skupin v Osvobodilni fronti — KPS, sokolov in krščanskosocialistične skupine — ki so jo podpisali konec februarja 1943 v Dolomitih in jo je konec aprila potrdil še zbor aktivistov na Pugledu.²⁶

Konferenca se je konstituirala v odbor Delavske enotnosti Slovenije, imenovala člane predsedstva glavnega odbora Delavske enotnosti (Franc Leskošek, Tone Fajfar in France Svetek) in sklenila izdajati časopis Delavsko enotnost.²⁷

Prvo številko je začel v Ljubljani pripravljati Edvard Kardelj. Dne 15. novembra 1942 jo je dal centralni tehnik CK KPS, da bi jo v Ljubljani na ciklostilu razmnožila. Ker pa je tedaj zaradi vdora v ljubljansko tehniko slabo kazalo za razmnoževanje, jo je 16. novembra poslal v Dolomite Francu Leskošku, da jo natisnejo tam. Franc Leskošek jo je 20. novembra dal natisniti v ilegalni partijski tiskarni Podmornica v Kozarjih. Tiskarna jo je natisnila do 5. decembra. Toda kljub neugodnim razmeram so jo tudi v Ljubljani razmnožili 4. decembra 1942, z datumom 15. november 1942.

Ljubljanska ciklostilirana izdaja Delavske enotnosti je prinesla teze, resolucijo in uvodni članek Edvarda Kardelja Enotnost slovenskega ljudstva, ki govori o vlogi delavskega razreda v narodnoosvobodilnem boju, o namenu in pomenu delavske enotnosti in prihodnjih političnih nalogah delavskega razreda. V tiskani izdaji je bil priobčen še poziv vodstva slovenskega sokolstva, naj se bivši sokoli pridružijo akciji za ustanovitev delavske enotnosti in poziv glavnega odbora delavske enotnosti delavcem, naj ustanavljajo odbore Delavske enotnosti. Poleg tega sta v tiskani izdaji Franc Leskošek in Tone Fajfar priobčila še odlomek iz Fajfarjeve brošure Zakaj se borimo delavci in seznam nekaterih padlih sindikalnih funkcionarjev.²⁸

V začetku so menili, da bo Delavska enotnost izhajala »kot 14-dnevnik ali na 3 tedne«, vendar to ni bilo uresničeno.²⁹ Poleg centralne izdaje Delavske enotnosti, katere urednik je bil do leta 1944 Tone Fajfar, nato pa Tomo Brejc, so izhajale še ljubljanska, gorenjska in primorska izdaja.³⁰

List je imel važno vlogo pri ustanavljanju organizacij Delavske enotnosti in dajanju smernic med narodnoosvobodilno vojno. Razumljivo je, da je glede

²⁴ Jesen 1942, dok. št. 94 in 95.

²⁵ Metod Mikuž, Pregled zgodovine narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji, II. knjiga. Cankarjeva založba, Ljubljana 1961, str. 234.

²⁶ Fajfar, Delavska enotnost.

²⁷ Jesen 1942, dok. št. 94, op. 2.

²⁸ Jesen 1942, dok. št. 94, op. 3.

²⁹ Jesen 1942, dok. št. 160.

³⁰ Fajfar, Delavska enotnost.

na posebne razmere zaživela najprej Delavska enotnost v okupirani Ljubljani. Že konec leta 1942 je bila imenovana okrožna partijska komisija Delavske enotnosti (Angela Ocepek, Cilka Maček in Leopold Krese), konec januarja ali v začetku februarja 1943 pa še okrožni odbor Delavske enotnosti, v katerem so bili poleg članov partijske komisije še Peter Bratkovič, Tone Toman in kasneje Stana Klemen.³¹

Najprej so bili organizirani odbori v večjih tovarnah in podjetjih. Konec marca 1943 je bilo v Ljubljani že 38 odborov Delavske enotnosti. Najbolj delavni člani teh odborov so bili imenovani v rajonske odbore Delavske enotnosti. Število odborov se je naglo večalo in ob kapitulaciji Italije jih je bilo že prek sto. Tudi v letu 1944 je bila Delavska enotnost v Ljubljani ena najmočnejših množičnih organizacij OF.³²

Glavno delo odborov Delavske enotnosti je bila mobilizacija delavcev za partizane, organiziranje sabotaž pri vsakdanjem delu, vzgajanje delavskega razreda za težke naloge, ki bodo sledile po vojni, in seveda proti težnjam, da bi bila Delavska enotnost izključno organizacija za reševanje ekonomsko-socialnih vprašanj delavcev, ne pa borbeno organizacija.³³

Tudi na Gorenjskem se je organizacija Delavske enotnosti v letu 1943 zelo razširila in 14. maja 1944 je 86 predstavnikov delavstva iz vse Gorenjske imelo prvo konferenco, kjer so izvolili Pokrajinski odbor Delavske enotnosti.³⁴

Posebno pomembno vlogo je imela Delavska enotnost v Trstu in njegovi okolici. Bila je edina množična protifašistična organizacija, ki bi mogla resnično združevati slovensko in italijansko delavstvo v boju proti okupatorju. Imela je svoje odbore ter organizirane člane v vseh večjih tovarnah, ladjedelnici, škedenjskih plavžih, na železnici in drugod. Leta 1944 je bilo v Trstu 7 rajonskih komitejev, 72 komitejev v tovarnah in 200 podkomitejev.³⁵

Ko je bil konec leta 1944 osvobojen velik del Jugoslavije, je vodstvo KPJ dalo pobudo za ustanovitev sindikalne organizacije. Konec decembra 1944 so na velikem zborovanju delavcev in nameščencev v Beogradu izvolili Centralni sindikalni akcijski odbor, na vsedržavni sindikalni konferenci od 23. do 25. januarja 1945 v Beogradu pa se je Delavska enotnost Slovenije pridružila ustanavljaljočim se Enotnim sindikatom Jugoslavije.³⁶

³¹ Marica Čepe, Delavska enotnost (rokopis).

³² Politično-organizacijsko poročilo Mestnega komiteja KPS Ljubljana, 5. november 1948, str. 34—35.

³³ Prav tam.

³⁴ Fajfar, Delavska enotnost.

³⁵ Slovensko Primorje in Istra. Rad, Beograd 1953, str. 466.

³⁶ Djuro Salaj, Izveštaj centralnog odbora jedinstvenih sindikata Jugoslavije. Sindikalna biblioteka 19, Rad, Beograd 1948.